

Előszó a német kiadáshoz

Oh, freedom

Oh, liberty

Oh, leave me alone

To find my own way home

Grateful Dead

Ha úgy döntöttem volna, hogy ezt az előszót azzal kezdem, hogy „John Martin Fischer egyike az analitikus egzisztencializmus legfontosabb képviselőinek”, akkor a kontrafaktuális intervencionista John Martin Fischerből vélhetőleg egy nagyon aktuális John Martin Fischert kreáltam volna. Felvillanó ötletemnek azonban, hogy kötetünket ezekkel a szavakkal vezessem fel, megálljt parancsolnak azok a kézenfekvő szándékok, amelyek John Martin Fischert vezetik. Több mint 50 évvel ezelőtt Stanley Cavell úgy nyilatkozott, hogy az analitikus filozófia és az egzisztencializmus összevetése reménytelen vállalkozás. De azonmód azt is hozzáfűzte, hogy egy ilyen projekt mégsem volna hálátlan feladat, amihez csak annyit tennék hozzá, hogy bizonyára természetlen sem lenne.

Mégis azonnal felötlik bennünk az az ellenvetés, hogy a két nevezett filozófiai irányzat legalábbis érintkezési pontok nélkül halad egymás mellett, még ha nem is teljességgel összeegyeztethetetlenek egymással. Másrészt, hogy egy kissé másképpen fazonírozott ellenvetést hozzak fel, mindkét megnevezés, az „analitikus” és az „egzisztencialista” is, egy sokféle filozófiai pozíciót és felfogást felölelő megjelölés. Mindkét címke reménytelenül többértelmű, illetve aluldeterminált a jelentését illetően. Ezért az „analitikus egzisztencializmust” az a veszély fenyegeti, hogy az egyik extrém paradox meghatározásból, ami talán nem is állna olyan távol az egzisztencializmus alapjegyei közé tartozó abszurdtól, a másikba csapjon át, vagyis az elvont-meghatározatlanság extremitásába, ami körülengi a kortárs analitikus filozófia némely metafizikai elgondolását.

Ezekon az általános aggodalmakon kívül John Martin Fischer vélhetőleg még azt is felhozta volna, hogy amire ő vállalkozik, az egyfelől túlságosan is

„dialektikus” ahhoz, hogy analitikusnak lehessen nevezni. Másfelől viszont olyannyira beleágyazódik az analitikus filozófián belül folyó vitákba, hogy botorság volna az egzisztencializmushoz sorolni.

Szerencsére ebben az aktuális világban magam is arra az elhatározásra jutottam, hogy előszavamat nem azzal kezdem, hogy „John Martin Fischer egyike az analitikus egzisztencializmus legfontosabb képviselőinek”. Ily módon nemcsak a „vezérlő kontroll”¹ tartottam meg a szöveg felett, hanem a „felelősséget” is viselem érte – és fogadjuk el, kivételesen, hogy a többi hallgatólagosan érvényesnek tekintett előfeltétel is teljesül. Ha azonban most így elgondolkozom ezen a kijelentésen, meg a lehetőségek terében megmaradó kifogásokon, amelyeket John Martin Fischer vagy valaki más ezek közül a Frankfurt-követő kontrafaktuális alapon álló ellenőrök közül abban a nem túl távoli lehetséges világban az intervenciójuk igazolására hoznak fel, akkor eszembe jutnak természetesen ellenérvek (remélem, ezek megfogalmazása az én esetemben is csak a „lehetne másképpen is” felvillanásaként értékelendő; és nem azt eredményezi, hogy valaki máris átveszi a kontrollt!). Ilyen ellenérv lehet, hogy még a vázlatos körülírások is valami sajátságosat érinthetnek. Még a paradox megfogalmazások is, hogy ilyen bevallottan erős intuícióval éljek, rendelkezhetnek argumentatív erővel, és lehetnek kifejezetten informatívak is. Természetesen elfogadom, hogy ezek kevésbé egy analitikus érvhez, mint inkább talán a művészi-esztétikai megnyilvánulás azon határeseteihez hasonlítanak, mint amilyenekkel például Søren Kierkegaard műveiben találkozunk.

John Martin Fischer átfogó műve legalábbis következetes, amikor a dialektikai szituációt folyamatosan elmélyítve, a filozófiai problémát pedig egyre élesebb fényben láttatva újra és újra nekifut az emberi életforma lényegi jellegzetességeinek. Számára a morális felelősségünk és az egzisztenciánk értelme állnak a középpontban, de ide tartozik a törekenységünk (például, ami a természeti törvényeknek való alávetettségünket illeti, vagy a kiszolgáltatottságunkat egy nagy fölényben lévő ellenfélnek a sportban). Ide tartozik továbbá a végességünk is, amelynek olyan nagy kitartással szenteli magát, és amit máskülönben csak Albert Camus munkásságából ismerek. Az, hogy a halál (még ha nem is szükségképpen mindig és minden körülmények között) legalábbis valami rosszként jelenhet meg a meghaló ember számára, azok közé a mély intuíciók közé tartozik, amelyek mélységének felderítésére és filozófiai értelemben vett megalapozására John

¹ A John Martin Fischer és Harry Frankfurt nevéhez köthető *kontrafaktualizmus* egyik kulcsterminusa – a szerk.

Martin Fischer újra és újra kísérletet tesz. Ezt egészíti ki az az álláspontja, hogy a halhatatlanságnak nem minden körülmények között kell szükségképpen valamilyen rosszat jelentenie annak a számára, aki részesül benne.

Aki John Martin Fischert személyesen is ismeri, annak azokon az éles elméjű érveken, amelyekkel ezt az intuíciót a halhatatlanság játékrontó elutasítóival szemben védelmébe szokta venni, néha még a dél-kaliforniai nap fénye is átszűrődik. Talán a táj végtelensége vagy (ahogyan azt én magam gondolom) esetleg azok a legendás és vég nélküli Grateful Dead-koncertek a kaliforniai tengerparton szolgáltak előképként ahhoz, hogy milyenek is kell lennie annak a halhatatlanság fogalomnak, amely nem rosszként jelenik meg az ember számára.

Másfelől viszont filozófiai munkássága során Fischer mindvégig tudatában van az emberi egzisztencia véges voltának. Ezért újra és újra megmutatja, hogy hol húzódnak elgondolásainak határai. Azt is közli az olvasóval, hogy hol és milyen okok alapján lehet valaki más véleményen, mint ő maga. (A kaliforniai emberek már csak ilyen békeszerető és toleráns népek!) Munkáiban végső soron mindig azon van, hogy filozófiai értelemben kifejtse a szabadság és a felelősség fogalmait, és azt, hogy ezeknek elérhetőnek és megélhetőnek kell lenniük a normál emberi életben. (Utóbbi alkalmanként igen excentrikus szcenáriókkal szemlélteti, de ez hozzátartozik az összképhez, miként a Grateful Dead élő felvételein hallható némelyik túlzó gitárszóló is.)

Aki nem riad vissza vagy akit nem térítenek el az analitikus filozófia technikai eszköztáráról, amelyet John Martin Fischer is használ tanulmányaiban, hogy filozófiailag megalapozza érveit, az gondolkodói munkája során afféle menedékhelynek tekinti célkitűzését, hogy felvázolja az emberi egzisztencia alapvonásait. Manapság az analitikus filozófiát erőteljesen specializált formában, részben pedig viták alakjában művelik, ami tematikai értelemben sajátos izolációt eredményez. Ez általában tanulmányok alakjában csapódik le, amelyek aztán sokszor az olyan részletes közelképekhez (vagy akár a pásztázó elektronmikroszkóp felvételeihez) hasonlítanak, amelyek torzítják az egészről alkotott képünket. Vessük csak össze ezekkel a munkákkal John Martin Fischer műveit, ahogyan az egy kiállításon szokás, egymás mellé állítva a képeket, és olvassuk szépen össze őket! Aki megfogadja ezt a tanácsot, annak Fischer közelképei ablakként nyílnak meg, amelyeken keresztül bepillantást nyerünk egy filozófiai műalkotásba, amely az emberi egzisztencia lényegi sajátosságait kutatja.

Ez volna legalábbis a tervünk, vagy még inkább a reményünk az itt közreadott kötettel. Az ebben a könyvben összegyűjtött és első ízben német nyelven is hozzáférhetővé tett tanulmányok a jelen összeállításban többek, mint az egyes szövegek pusztá összege. Szándékunk szerint többet is fognak mutatni közösen, mint azok a kiadások, amelyekben John Martin Fischer szövegeit eddig angol nyelvterületen közreadták. Tanulmánykötetünk célja tehát nem pusztán annyi, hogy John Martin Fischer filozófiáját a szélesebb publikum elé tárja. Mindenekelőtt az vezetett bennünket, hogy John Martin Fischer gondolatvilágának tematikus egységessége láthatóvá váljon az olvasó előtt. Kissé emelkedetten fogalmazva, arra teszünk kísérletet, hogy megmutassuk egy egzisztencialista inspirációból fakadó és dialektikus formát öltő filozófia kompozícióját, amely a filozofálás analitikus módját alkalmazva jut kifejezésre. Ha ez sikerül, akkor ez a kötet végső soron úgy értékelendő, mint hozzájárulás az analitikus egzisztencializmushoz. De ezt inkább nem kellene leírnom, mert még kiteszem magam annak a veszélynek, hogy megvonják tőlem a kontrollt.

Annak a tervét, hogy ebben a speciális válogatásban jelenjenek meg a tanulmányai német nyelven, John Martin Fischerrel közösen az egyik münsteri kutatói tanulmányútján gondoltuk ki. A megvalósítás természetesen sokak munkájának és támogatásának köszönhető, akiknek ehelyütt is szeretném kifejezni köszönetemet:

Birger Brinkmeiernek, Tim Rojeknek és Konstantin Schniedernek köszönöm a német fordítások elkészítését; Carolyn Iseltet és Lisa Schmidtet köszönet illeti a kézirat gondozásáért és a nyomdai előkészítésért; nekik és mindenekelőtt Birger Brinkmeiernek köszönettel tartozom a szövegek lektorálásáért és végső formájuk kialakításáért.

A Mentis Verlag részéről köszönet illeti Michael Kieneckert, aki vállalkozásunkat kezdettől fogva nagy szakértelemmel és jóindulattal támogatta. A *Templeton Foundation* is köszönet illeti, akik ezt a projektet anyagilag támogatták (*Prime Award Number 35279*).

Elsősorban azonban köszönöm John Martin Fischernek, és nemcsak azért, mert nélküle ez a kötet nem jöhetett volna létre, hanem azért a lelkesedésért is, amellyel a tervemet, hogy adjunk ki a tanulmányaiból egy gyűjteményes kötetet német fordításban, kezdettől lelkesen támogatta. Számomra mégis John Martin Fischer filozófiai kollegialitása és barátsága a legfontosabb. Én magam inkább a halhatatlanság játékrontó kétkedőinek oldalán állok, de ezzel együtt is, szeretném a következőt kívánni: Tartogas-

son számunkra a jövő még néhány hasonlóan szép pillanatot, amelyeket együtt élhettünk át a Grateful Dead elringató dalait hallgatva! Olyan sok út van, de a vége mindegyiknek olyan, ahogyan azt Jerry Garcia megénekl:

*So many roads, I tell you
New York to San Francisco
So many roads I know
All I want is one to take me home*
Grateful Dead

Münster, 2015. július

Michael Quante